

П. С. Пацурківський, д-р юрид. наук, проф.,
декан юридичного факультету,
М. В. Никифорак, д-р юрид. наук, проф.,
заступник декана з навчально-методичної роботи,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ
(ІЗ ДОСВІДУ ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА)**

Сучасні проблеми, труднощі, пошуки шляхів розвитку вищої юридичної освіти в Україні, пов'язані як із внутрішніми, так і з міжнародними процесами, учасником яких є Україна. Вирішення цих проблем, безумовно, потребує глибокого наукового аналізу, публічного обговорення, публікації результатів цього обговорення. Важливою подією у цьому плані слід вважати започатковані недавно щорічні міжнародні наукові конференції з проблем вищої юридичної освіти. Показово, що тон у цій справі задають відносно молоді вищі юридичні навчальні заклади: юрфаки Києво-Могилянської академії та Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана.

Юридичний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича теж належить до таких. Втім, його не можна вважати абсолютно новим явищем на карті вищої юридичної освіти України. Колись цей юридикум у складі Чернівецького університету Франца-Йосифа подарував науковому світу одного з основоположників соціології права Євгена Ерліха, засновника сучасної криміналістики Ганса Гросса, відомого юриста-фінансиста та економіста ХХ ст. Йозефа Шумпетера. В радянські часи факультет був закритий. Його відродження відбулося лише в 1991 р. 30 квітня 1991 р. Міністерством вищої та середньої спеціальної освіти УРСР було прийнято рішення про відновлення з 1 травня 1991 р. юридичного факультету Чернівецького університету. В 1991 р. здійснено перший набір студентів на юридичний факультет загальною чисельністю 52 особи на денну та 81 на заочну форми навчання.

Рішенням Державної акредитаційної комісії при МОН України у червні 2004 року Чернівецькому національному університету імені Юрія Федьковича надана ліцензія на підготовку фахівців з

спеціальності 6.060101 «Право» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Бакалавр» обсягом 200 осіб по денній та 225 осіб по заочній формах навчання та спеціальності 7.060101 «Право» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Спеціаліст» обсягом 120 осіб по денній та 145 осіб по заочній формах навчання.

Станом на 1 січня 2008 року навчається на спеціальності «Право» 969 студентів стаціонару та 1119 студентів заочної форми навчання. У поточному році планується випуск: по денному відділенні — 192 бакалаврів та 119 спеціалістів; по заочному відділенні — 223 бакалаври та 145 спеціалістів. Навчально-виховний процес будується на основі освітньо-кваліфікаційних характеристик, концепції розвитку університету, концепції розвитку факультету, навчальних планів, навчальних програм і навчально-методичних комплексів дисциплін. Створена нормативна база, яка забезпечує організацію навчального процесу.

Вченою радою юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича на основі державного стандарту спеціальності «Право» розроблено і затверджено в МОН України освітньо-кваліфікаційні характеристики випускників «Бакалавр права», «Спеціаліст права», «Магістр права». Для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик розроблені навчальні плани, які теж затверджені Міністерством освіти і науки України. З усіх нормативних курсів і спецкурсів вільного вибору студентів є нові навчальні програми, затверджені на засіданнях відповідних кафедр та вченої ради факультету.

За підсумками визначення університетських рейтингів «Топ-200 Україна» за 2007 рік Чернівецький університет посів одинадцяте місце серед класичних вузів [3, с. 15]. Першим із трьох комплексних критеріїв, за яким оцінювалася діяльність кожного вузу, була «якість науково-педагогічного потенціалу».

З моменту відродження юридичного факультету його штатними викладачами, аспірантами та співробітниками захищено п'ять докторських (П. С. Пацурківським, А. З. Георгіцою, А. А. Козловським, М. К. Якимчуком, М. В. Никифораком) та 53 кандидатські дисертації. Ще одна докторська дисертація (Р. О. Гаврилюк) та 4 кандидатські дисертації прийняті спеціалізованими вченими радами до захисту.

На факультеті відкрито постійно діючу аспірантуру зі спеціальностей 12.00.02 — конституційне право; 12.00.07 — теорія управління, адміністративне право і процес; фінансове право;

інформаційне право; 12.00.12 — філософія права, у якій навчається 6 аспірантів стаціонару та 5 аспірантів — заочників; разову аспірантуру зі спеціальностей 12.00.01; 12.00.03; 12.00.05 та 12.00.08, на яких навчається ще 4 аспіранти. З 2004 року на факультеті функціонує постійно діюча докторантура зі спеціальності 12.00.07.

За вказаний період викладачами факультету опубліковано: 34 монографії, більше 600 статей, майже 100 науково-методичних робіт, підручників, посібників. Викладачами факультету опубліковані підручники та навчальні посібники з грифом Міністерства освіти та науки України: «Фінансове право» та «Банковско-фінансово-правовий словарь-справочник» (за редакцією Л. К. Воронової); «Фінансове право»; П. С. Пацурківський «Сучасні проблеми правопізнання», А.З.Георгіца «Конституційне право зарубіжних країн», А. З. Георгіца та С. О. Чикурлій «Конституційне право зарубіжних країн», М. К. Якимчук «Наукові засади управління в органах прокуратури України», А. З. Георгіца та С. О. Чикурлій «Міжнародне публічне право», С.В.Вишновецька «Міжнародне приватне право», В. Г. Перепелюк «Адміністративний процес. Загальна частина», В. Г. Перепелюк «Конституційні процедури. Державне процесуальне право».

Фахову підготовку студентів на факультеті сьогодні забезпечують 6 кафедр: теорії та історії держави і права; конституційного, адміністративного і фінансового права; цивільного права; кримінального права і криміналістики; міжнародного права; кафедра правосуддя. На усіх кафедрах факультету працює 69 викладачів. В тому числі 54 штатних (з них: докторів юридичних наук — 3, кандидатів юридичних наук — 34), та 9 — сумісників (з них: докторів юридичних наук — 4, кандидатів юридичних наук — 11).

У науковій діяльності кожної з кафедр юридичного факультету склався власний напрямок. **Кафедра теорії та історії держави і права** розробляє проблему «Історія, теорія і практика державотворення в Україні». По ній захищено 2 докторських і 7 кандидатських дисертацій, завершується підготовка ще 1 докторської та 5 кандидатських дисертацій, опубліковано 6 монографій. Очолює цей науковий напрямок докт. юрид. наук, проф. М. В. Никифорак.

Кафедра конституційного, адміністративного і фінансового права розробляє проблему «Феноменологія конституційного, адміністративного та фінансового права». По ній захищено 2 док-

торських та 12 кандидатських дисертацій, рекомендовано до захисту 4 кандидатських дисертацій, опубліковано 11 монографій, понад 300 статей у наукових збірниках, проведено 6 міжнародних наукових конференцій, випущено підручник «Фінансове право», опубліковано 14 навчальних посібників, з них чотири з грифом МОН України. На цій кафедрі склалася наукова школа з фінансового права.

Кафедра цивільного права розробляє проблему «Актуальні проблеми теорії і практики цивільного права в Україні». По ній підготовлено і захищено 10 кандидатських дисертацій, завершується підготовка 2 докторських та ще 4 кандидатських дисертацій, опубліковано 7 монографій, біля 250 наукових статей та 6 навчальних посібників для студентів.

Кафедра кримінального права і криміналістики розробляє проблему «Актуальні питання профілактики посадових злочинів в Україні». По ній підготовлено і захищено 1 докторську дисертацію, 8 кандидатських дисертацій, ведеться підготовка ще 4 кандидатських та 1 докторської дисертації. Опубліковано 4 монографії, 4 навчальних посібники, понад 180 статей. Очолює цей науковий напрям доктор юридичних наук, проф. М. К. Якимчук.

Кафедра міжнародного права розробляє проблему «Актуальні питання теорії і практики міжнародного права і порівняльного правознавства». По ній захищено 6 та завершується підготовка 2 кандидатських дисертацій, здійснюється підготовка 1 докторської дисертації, опубліковано 4 монографії, 3 навчальних посібники, понад 140 статей. Очолює цей науковий напрям доктор юридичних наук, професор А. З. Георгіца.

Кафедра правосуддя є на факультеті наймолодшою. Вона була утворена 1 липня 2004 р. Кафедра розробляє проблему «Проблеми розвитку і вдосконалення процесуального законодавства в Україні та практики його застосування». Викладачами даної кафедри захищено 3 кандидатських дисертації, завершено підготовку 2 докторських та ще 2 кандидатських дисертації. Викладачами кафедри опубліковано 2 монографії, 4 навчально-методичних посібники, понад 90 статей. Очолює цей науковий напрям кандидат юридичних наук, доцент О. В. Гетманцев.

Цілеспрямовано та результативно залучаються до наукової роботи 15—20 % студентів молодших курсів та понад 2/3 студентів старших курсів, особливо випускного курсу. Щорічно студенти юридичного факультету мають понад 50 одноосібних науко-

вих публікацій та не менше 25—27 наукових публікацій у спів-авторстві з викладачами.

Науково-дослідна робота викладачів факультету підпорядкована загальнофакультетській комплексній темі: «Проблеми теорії і практики держави і права перехідного періоду». Результати наукових розробок усіх кафедр активно впроваджуються у навчальний процес.

Науковці факультету беруть безпосередню участь у роботі наукових колективів, які працюють над підготовкою нормативно-правових державних документів. Так, доктор юридичних наук, професор П. С. Пацурківський працював у комісіях по підготовці «Бюджетного кодексу України», «Податкового кодексу України»; доктор юридичних наук М. К. Якимчук — по підготовці Закону України «Про прокуратуру» тощо. Крім того, доктори юридичних наук, професори А. З. Георгіца та П. С. Пацурківський включені до складу робочої групи при Секретаріаті Президента України з розробки нової Конституції України.

Організації науково-дослідної роботи викладачів факультету сприяють угоди про творчу співдружність та співробітництво з Інститутом держави і права імені В. М. Корецького НАН України (спільно видається міжнародний юридичний журнал «Проблеми філософії права», заснований у 2003 р. і офіційно зареєстрований як орган міжнародної асоціації філософів права), з юридичними факультетами Київського національного університету імені Т. Шевченка та Львівського національного університету імені І. Франка.

На факультеті регулярно виходить щоквартальник «Науковий вісник Чернівецького університету: Правознавство». Видання включене ВАК України до переліку фахових зі спеціальності «Правознавство». Опубліковано 5 випусків «Ерліхівського вісника», в якому публікуються матеріали щорічних «Ерліхівських читань» (науковий редактор — професор М. В. Никифорак).

На базі факультету проведено дві міжнародні наукові конференції з фінансового права «Проблеми фінансового права» (1996) та «Фінансово-правова доктрина постсоціалістичної держави» (2003); міжнародний круглий стіл «Законодавча дефініція: логіко-гносеологічні, політико-юридичні, морально-психологічні і практичні проблеми» 21—23 вересня 2006 р. спільно з Нижньогородською академією МВС Росії та Нижньогородським дослідницьким науково-прикладним центром «Юридична техніка», яким було започатковано цілу серію представницьких міжнародних наукових форумів з питань юридичної техніки; дві всеукра-

їнські наукові конференції: «Сутність, цілі та засоби права» (2002) та «Право в системі соціальних норм: історико-юридичні аспекти» (2005).

Другий комплексний критерій визначення університетських рейтингів — це оцінка якості навчання. Одним із його аспектів є матеріально-технічна база. Юридичний факультет використовує 6 поточкових аудиторій на 150 місць кожна, 18 семінарських аудиторій на 30 осіб кожна. На одного студента припадає 10,4 кв. м. аудиторного фонду.

Навчальний процес у достатній мірі забезпечений новою навчально-методичною літературою, насамперед нормативною, програмами нормативних курсів і спецкурсів, планами семінарських занять, практикумами для студентів. На факультеті діють комп'ютерний клас на 25 посадкових місць, кодифікаційна та криміналістична лабораторії, ксерокопіювальна лабораторія, комп'ютерні системи «Право», «Інтернет» та «Інтранет», центр студентського наукового товариства імені Євгена Ерліха. Університетська бібліотека щороку отримує біля 50 найменувань щорічних видань з юриспруденції, чимало нової наукової та навчальної літератури.

На факультеті ефективно діє магістратура. Вона організована з 4-х наукових спеціальностей: «Фінансового права», «Філософії права», «Міжнародного права», «Кримінального права і криміналістики». Щороку на кожен із цих спеціальностей поступають по 20 осіб на денну і заочну форми навчання.

Важливим засобом оптимізації роботи магістратури стало, зокрема, створення Єдиного банку даних про випускників юридичного факультету Чернівецького університету. Із 94 випускників магістратури денної форми навчання понад 80 зайняті науковою та науково-педагогічною роботою у вищих навчальних закладах юридичного профілю різного рівня акредитації та різних форм власності. З 758 випускників-спеціалістів денної форми навчання понад 100 працюють в органах прокуратури України, ще понад 100 — в судах України, понад 300 — юристами у різних закладах, установах та організаціях. І зовсім несподіваним виявилось для факультету, що понад 100 його випускників успішно працюють у банківській сфері країни.

На усіх профілюючих кафедрах, що забезпечують спеціалізацію студентів, є наскрізні програми навчальних і виробничих практик. Деканат юридичного факультету, завідувачі кафедрами, викладачі проводять відвідування і взаємовідвідування занять. Відвідування занять, аналіз занять та якості знань, умінь та навичок студентів допомагають викладачам вдосконалювати свою

роботу, підвищувати її ефективність, що сприяє покращенню підготовки фахівців-правознавців.

На факультеті сплановані і належним чином розроблені засоби контролю за якістю теоретичної та практичної підготовки студентів, включаючи поточний (оцінки з дисципліни, проміжна атестація) та підсумковий (семестровий контроль, державна атестація) контролю. З більшості дисциплін запроваджено рейтингову систему оцінювання знань студентів як форму постійного контролю знань.

Одним з інтегральних показників якості підготовки студентів на юридичному факультеті ЧНУ ім. Ю. Федьковича є той факт, що їх представники щорічно потрапляють у число призерів різноманітних конкурсів професійної підготовки та майстерності, зокрема, протягом останніх п'яти років є в числі призерів Всеукраїнської студентської олімпіади з правознавства. Студентка ІV курсу Анна Степанівна Кустевич стала лауреатом «Всеукраїнського конкурсу на кращу наукову роботу серед студентів, аспірантів вищих навчальних закладів з питань виборів та референдумів в Україні» (наказ МОН України від 12 травня 2005 року № 287).

Розширюються міжнародні зв'язки факультету. Зокрема факультет проводить спільні наукові конференції, симпозіуми, інші заходи з юридичним факультетом Жешувського університету Республіки Польща, юридичним факультетом Сучавського університету Румунії, юридичним факультетом Московського державного університету ім. М. В. Ломоносова, юридичним факультетом Санкт-Петербурзького державного університету, з Уральською та Саратовською державними юридичними академіями.

Звичайно, є у факультету і цілий ряд невирішених чи недосить ефективно вирішених проблем, які стосуються практично всіх сфер його життєдіяльності. Але він росте, розвивається відповідно до вимог часу і реформ у системі вищої освіти України.

Література

1. *Андрейцев В.* Сучасна правнича наука та освіта: на шляху до Болонського процесу // Вища школа. — 2005. — № 3. — С. 36—54.
2. *Бігун В. С.* Юридична професія та освіта. Досвід США у порівняльній перспективі. — К.: Вид. організація «Юстиніан», 2006. — 272 с.

3. Визначення університетських рейтингів «Топ-200 Україна» за 2007 рік» // Дзеркало тижня. — 2008. — 26 квітня.

4. Вища освіта України і Болонський процес: Навч. посібник. — Тернопіль: Навч. книга. — Богдан, 2004. — 384 с.

5. Вища освіта. Нормативно-правові акти про організацію освіти у вищих навчальних закладах III—IV рівнів акредитації: У 2 кн. / Укладачі М. І. Панов, Ю. П. Битяк, Г. С. Гончарова та ін.; За ред. проф. М. І. Панова. — Харків: Право, 2006. — 688 с.

6. *Георгіца А. З., Никифорак М. В.* Маловідомі сторінки з історії юридичного факультету Чернівецького університету // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2004. — № 6. — С. 5—12.

7. Навчальні програми юридичного факультету Чернівецького університету імені Юрія Федьковича (за вимогами кредитно-модульної системи). 1 курс. — Чернівці: Рута, 2008. — 148 с.

8. Проходження практики студентами юридичного факультету. Методичні рекомендації. — Чернівці: Рута, 2007. — 44 с.

9. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича: Імена славних сучасників. — К.: Світ успіху, 2005. — С. 169—174.

10. *Hrycenko I., Georgica A., Nykyforak M., Pacurkivs'kyi P. Hyzdyvan L.* Die Professoren der juristischen Fakultät in Czernowitz // Glanz und Elend der Peripherie: 120 Jahre Universität Czernowitz. Eine Veröffentlichung des Österreichischen Ost- und Südosteuropa — Instituts. — Bern—Berlin—Frankfurt a. M. — New York—Paris—Wien: Peter Lang, 1998. — S. 101—122 (у співавторстві).

В. І. Ярема, проф.,
декан юридичного факультету,
Я. В. Лазур, канд. юрид. наук,
доцент кафедри господарського права,
В. В. Манзюк,
старший викладач кафедри господарського права,
Ужгородський національний університет

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Нині вже ні в кого не викликає сумнівів теза, що юридична освіта посідає не тільки одне з ключових місць у системі вищої освіти України, а й має принципове та вирішальне значення для процесу становлення України як правової, демократичної держа-